Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
H. SAUGMANDSGAARD ØE
fremsat den 14. maj 2020[1]

Sag C-30/19

Diskrimineringsombudsmannen
mod
Braathens Regional Aviation AB

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Högsta domstolen (øverste domstol, Sverige)

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 2000/43/EF – ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse – artikel 7 – klageadgang – artikel 15 – sanktioner – søgsmål om erstatning for forskelsbehandling – tiltrædelsesmekanisme – sagsøgtes afvisning af at have udøvet forskelsbehandling trods sagsøgers udtrykkelige påstand herom – forbindelse mellem sanktionen og forskelsbehandlingen – artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder – ret til effektiv retsbeskyttelse – ikke muligt at få efterprøvet, om der er sket forskelsbehandling«

I. Indledning

1. Denne anmodning om præjudiciel afgørelse, der er indgivet af Högsta domstolen (øverste domstol, Sverige), angår fortolkningen af direktiv 2000/43/EF[2], som forbyder forskelsbehandling på grundlag af race eller etnisk oprindelse, og vedrører retten for en person, der mener at være offer for en sådan forskelsbehandling, til ved en retsinstans at få efterprøvet og i givet fald fastslået, om forskelsbehandlingen har fundet sted. Anmodningen tilsigter nærmere bestemt at få afgjort, om en sådan person er berettiget hertil i forbindelse med et erstatningssøgsmål, når den sagsøgte har accepteret at betale den krævede erstatning, men ikke tiltræder, at der er sket forskelsbehandling.

2. Denne problemstilling er opstået i forbindelse med en tvist mellem en flypassager, som repræsenteres ved Diskrimineringsombudsmannen (den svenske ombudsmand i sager om forskelsbehandling), og luftfartsselskabet Braathens Regional Aviation AB (herefter »Braathens«).

3. Den foreliggende sag rejser nærmere bestemt spørgsmålet om, hvorvidt en national proceduremæssig mekanisme, hvorefter den sagsøgte ved at tiltræde en påstand om erstatning for forskelsbehandling kan afslutte sagen uden imidlertid at anerkende, at vedkommende har udøvet forskelsbehandling, og uden at sagsøgeren ved en domstol kan få efterprøvet og fastslået, om vedkommende er blevet udsat for forskelsbehandling, gør det muligt for sagsøgeren fuldt ud at gøre brug af de rettigheder, som vedkommende er tillagt i henhold til direktiv 2000/43, sammenholdt med Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«).

1 – Originalsprog: fransk.

2 – Rådets direktiv 2000/43/EF af 29.6.2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse (EFT 2000, L 180, s. 22).

4. Af de grunde, som jeg vil redegøre for nedenfor i dette forslag til afgørelse, skal spørgsmålet efter min opfattelse besvares benægtende.

5. Denne sag bør give Domstolen lejlighed til at undersøge det råderum, medlemsstaterne har til at fastsætte nationale procedureregler i lyset af kravene i direktiv 2000/43, sammenholdt med chartret.

6. På grundlag af min undersøgelse vil jeg foreslå Domstolen at fastslå, at en person, som mener at være blevet udsat for forskelsbehandling på grundlag af etnisk oprindelse, i tilfælde, hvor den sagsøgte ikke anerkender at have udøvet forskelsbehandling, ved en retsinstans kan få efterprøvet og i givet fald fastslået, om forskelsbehandlingen har fundet sted. En proceduremæssig mekanisme for tvistbilæggelse kan ikke føre til, at vedkommende fratages denne ret.

II. Retsforskrifter

A. EU-retten

7. 19. og 26. betragtning til direktiv 2000/43 har følgende ordlyd:

»(19) Personer, som udsættes for forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse, bør sikres den fornødne retsbeskyttelse. For at sikre en mere effektiv retsbeskyttelse, bør også foreninger eller juridiske personer have beføjelse til, som nærmere fastlagt af medlemsstaterne, enten på vegne af eller til støtte for ethvert offer for forskelsbehandling at indtræde som part i en sag uden at tilsidesætte nationale procesregler vedrørende repræsentation og forsvar i retten.

[…]

(26) Medlemsstaterne bør fastsætte effektive sanktioner, der står i rimeligt forhold til overtrædelsen og har afskrækkende virkning i tilfælde af handlinger, der strider imod forpligtelserne i dette direktiv.«

8. Direktivets artikel 1, som har overskriften »Formål«, foreskriver:

»Formålet med dette direktiv er at fastlægge en ramme for bekæmpelse af forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse med henblik på at iværksætte princippet om ligebehandling i medlemsstaterne.«

9. Direktivets artikel 2, som har overskriften »Begrebet forskelsbehandling«, bestemmer i sit stk. 1:

»I dette direktiv betyder princippet om ligebehandling, at ingen må udsættes for direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse.«

10. Samme direktivs artikel 7, som har overskriften »Klageadgang«, fastsætter:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at enhver, der mener sig krænket, fordi princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, kan indgive klage til retslige og/eller administrative instanser, herunder hvor de finder det hensigtsmæssigt til forligsinstanser, med henblik på håndhævelse af forpligtelserne i henhold til dette direktiv, selv efter at det forhold, hvori forskelsbehandlingen angiveligt har fundet sted, er ophørt.

2. Medlemsstaterne sikrer, at foreninger, organisationer og andre juridiske personer, der efter kriterierne i deres nationale ret har en legitim interesse i at sikre, at dette direktivs bestemmelser overholdes, er berettigede til – enten på vegne af eller til støtte for klageren med dennes godkendelse – at indtræde som part i klagen til retslige og/eller administrative instanser med henblik på håndhævelse af forpligtelserne i dette direktiv.

3. Stk. 1 og 2 berører ikke nationale regler om tidsfrister for anlæggelse af sager vedrørende princippet om ligebehandling.«

11. Artikel 8 i direktiv 2000/43, som har overskriften »Bevisbyrde«, har følgende ordlyd:

»1. Medlemsstaterne træffer i overensstemmelse med deres nationale retsorden alle nødvendige foranstaltninger til at sikre, at det, når en person, der mener sig krænket, fordi princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, for en domstol eller en anden kompetent myndighed fremfører faktiske omstændigheder, som giver anledning til at formode, at der er udøvet direkte eller indirekte forskelsbehandling, påhviler den indklagede at bevise, at princippet om ligebehandling ikke er blevet tilsidesat.

[…]

3. Stk. 1 finder ikke anvendelse i straffesager.

[…]«

12. Direktivets artikel 15, som har overskriften »Sanktioner«, bestemmer:

»Medlemsstaterne fastsætter, hvilke sanktioner der skal anvendes i tilfælde af overtrædelse af nationale bestemmelser, der er vedtaget til gennemførelse af dette direktiv, og tager alle nødvendige skridt til at sikre deres anvendelse. Sanktionerne, der kan indebære, at der ydes ofret skadeserstatning, skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have en afskrækkende virkning. […]«

B. Svensk ret

13. I henhold til kapitel 1, § 4, stk. 1, i diskrimineringslagen (2008:567) (lov om forskelsbehandling) foreligger der bl.a. forskelsbehandling, hvis en person stilles ringere ved at blive behandlet mindre fordelagtigt end en anden bliver eller ville blive behandlet i en tilsvarende situation, når forskelsbehandlingen vedrører køn, transseksuel identitet eller udtryk, etnisk tilhørsforhold, religion eller anden trosopfattelse, handicap, seksuel orientering eller alder.

14. Ifølge samme lovs kapitel 2, § 12, er forskelsbehandling særlig forbudt for enhver, der uden for privat- og familielivet leverer varer og tjenesteydelser til, eller stiller boliger til rådighed for, borgerne.

15. Kapitel 5 i lov om forskelsbehandling fastsætter de sanktioner, som kan gøres gældende over for enhver, der forskelsbehandler. Der er tale om erstatning, såkaldt »erstatning for forskelsbehandling«, berigtigelse og ugyldighed af aftaler og andre retshandlinger.

16. Det fremgår af lovens kapitel 6, § 1, stk. 2, at sager om anvendelsen af lovens kapitel 2, § 12, skal behandles ved de almindelige domstole i henhold til bestemmelserne i rättegångsbalken (1942:740) (retsplejeloven) om civile søgsmål, hvor forlig i sagen tilladt.

17. I henhold til denne lovs kapitel 13, § 1, kan sagsøgeren på de i bestemmelsen opregnede betingelser anlægge et fuldbyrdelsessøgsmål med henblik på at få sagsøgte dømt til at opfylde en forpligtelse, herunder bl.a. at betale sagsøger erstatning for forskelsbehandling.

18. Samme lovs kapitel 42, § 7, foreskriver, at den sagsøgte under retsmødet straks skal afgive svarskrift. Den sagsøgte kan her som et alternativ vælge at tiltræde sagsøgerens påstand. Tiltrædelsen af påstanden har til følge, at retssagen bortfalder. Tiltrædelsen kan støttes på et specifikt retligt eller faktisk anbringende, som sagsøgeren har fremsat, men skal ikke nødvendigvis støttes på sagsøgerens anbringender.

19. I henhold til retsplejelovens kapitel 42, § 18, kan retsinstansen, i anledning af den sagsøgtes tiltrædelse af sagsøgerens påstande, træffe afgørelse på grundlag af denne tiltrædelse.

20. Ifølge lovens kapitel 13, § 2, kan sagsøgeren anlægge et anerkendelsessøgsmål med henblik på anerkendelse af, at et vist retsforhold består, hvis der er uvished om dette forhold, og dette er til skade for sagsøgeren.

III. Tvisten i hovedsagen, det præjudicielle spørgsmål og retsforhandlingerne for Domstolen

21. I juli 2015 blev en passager af chilensk oprindelse med bopæl i Stockholm (Sverige), som rejste med et indenrigsfly fra Gøteborg til Stockholm (herefter »passageren«), der blev gennemført af Braathens, sammen med en anden rejsende underlagt et ekstra sikkerhedstjek på luftkaptajnens beslutning.

22. Diskrimineringsombudsmannen anlagde sag ved tingsrätt Stockholm (byretten i Stockholm, Sverige) med påstand om, at Braathens skulle betale passageren en erstatning for forskelsbehandling på 10 000 svenske kroner (SEK) (ca. 1 000 EUR). Til støtte for sin påstand gjorde myndigheden gældende, at Braathens havde udsat passageren for direkte forskelsbehandling i strid med kapitel 2, § 12, sammenholdt med kapitel 1, § 4, i lov om forskelsbehandling. Braathens havde antaget, at passageren var araber og muslim, hvorfor selskabet undergav ham et ekstra sikkerhedstjek, og ved at behandle passageren ringere end de andre passagerer, som var i en tilsvarende situation, havde selskabet således stillet passageren ufordelagtigt på grund af dennes udseende og etniske tilhørsforhold.

23. Ved den nævnte ret tiltrådte Braathens fuldbyrdelsespåstanden om udbetaling af erstatning, idet selskabet samtidig bestred, at det havde udøvet forskelsbehandling.

24. Diskrimineringsombudsmannen gjorde indsigelse mod, at tingsrätt Stockholm (byretten i Stockholm, Sverige) afsagde dom i overensstemmelse med denne tiltrædelse uden at realitetsbehandle påstanden om forskelsbehandling. For det tilfælde, at den nævnte ret ikke desto mindre valgte ikke at realitetsbehandle påstanden om forskelsbehandling inden for rammerne af fuldbyrdelsessøgsmålet [3], gjorde Diskrimineringsombudsmannen gældende, at retten principalt skulle afsige en anerkendelsesdom, hvorved Braathens tilpligtedes at betale erstatning for forskelsbehandling som følge af sin diskriminerende adfærd, eller, subsidiært, at retten ved en sådan dom blot skulle fastslå, at luftfartsselskabet havde udsat passageren for forskelsbehandling.

25. Tingsrätt Stockholm (byretten i Stockholm, Sverige) tilpligtede i domskonklusionens punkt 1 Braathens at betale passageren 10 000 SEK, forhøjet med rente, mens den i konklusionens punkt 2 tilpligtede selskabet at betale sagsomkostningerne. I samme konklusions punkt 3 afviste den nævnte ret Diskrimineringsombudsmannens anerkendelsespåstand. Den nævnte ret anførte, at sager vedrørende parternes civilretlige rettigheder og forpligtelser, såsom den i hovedsagen omhandlede rettighed, skal afgøres uden prøvelse af de materielle spørgsmål, hvis sagsøgte har tiltrådt sagsøgers påstande, og retten fremhævede, at den var bundet af Braathens' tiltrædelse.

3 – Der er tale om et civilretligt søgsmål, der har til formål at sikre opfyldelse af forpligtelsen til at betale erstatning for forvoldt skade.

26. Svea hovrätt (appeldomstolen for Svealand, Stockholm, Sverige) tog ikke den af Diskrimineringsombudsmannen iværksatte appel til følge med den begrundelse, at appellen skulle afvises for så vidt angik domskonklusionens punkt 1 og 2 i dommen afsagt af retten i første instans, at denne dom var i overensstemmelse med de svenske civile retsplejeregler, og at Braathens' holdning til påstanden om forskelsbehandling, henset til dennes tiltrædelse af sagsøgerens påstand, var uden betydning. Svea hovrätt (appeldomstolen for Svealand, Stockholm, Sverige) tog heller ikke appellen med hensyn til punkt 3 i den nævnte domskonklusion vedrørende afsigelsen af en anerkendelsesdom til følge.

27. Diskrimineringsombudsmannen har iværksat appel til prøvelse af appeldomstolens dom med påstand om, at Högsta domstolen (øverste domstol) skal anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse, ophæve den nævnte dom, ophæve afgørelsen fra tingsrätt Stockholm (byretten i Stockholm, Sverige) og hjemvise sagen til denne ret til fornyet prøvelse af Diskrimineringsombudsmannens anerkendelsespåstande tillige med fuldbyrdelsespåstanden om erstatning for forskelsbehandling. Braathens har nedlagt påstand om, at disse påstande forkastes.

28. Den forelæggende ret har anført, at lov om forskelsbehandling har til formål at forhindre forskelsbehandling og fremme lige rettigheder og muligheder uanset køn, transseksuel identitet eller udtryk, etnisk tilhørsforhold, religion eller anden trosopfattelse, handicap, seksuel orientering eller alder. Loven er ufravigelig, omfatter mange forskellige virkeområder, gælder inden for såvel offentlig som privat virksomhed, er udformet under hensyntagen til forskellige forbud mod forskelsbehandling i FN- og Europarådets konventioner, samt i bl.a. forskellige instrumenter fra Den Europæiske Union såsom direktiv 2000/43, og ifølge forarbejderne tilsigter den at skabe forudsætninger for kraftfulde og afskrækkende sanktioner ved forskelsbehandling.

29. Den forelæggende ret har endvidere oplyst, at direktiv 2000/43 og navnlig artikel 15 heri er gennemført i svensk ret på en sådan måde, at enhver, der udøver forskelsbehandling, i henhold til den nævnte lov kan sanktioneres ved krav om betaling af erstatning – såkaldt »erstatning for forskelsbehandling« – samt berigtigelse og ophævelse af aftaler og andre retsakter. Navnlig skal den, som overtræder forbuddet i kapitel 2, § 2, betale erstatning. Erstatningen skal i hvert enkelt tilfælde fastlægges således, at den udgør en rimelig kompensation til offeret og bidrager til at forhindre forekomsten af forskelsbehandling i samfundet, således at den har en dobbeltfunktion og derved dels giver oprejsning, dels virker forebyggende [4]. Den forelæggende ret har yderligere anført, at sager om anvendelsen af den nævnte bestemmelse skal prøves af de almindelige domstole, der træffer afgørelse i henhold til bestemmelserne i retsplejeloven i civile sager, hvor forlig i sagen er tilladt, og parterne frit kan råde over deres rettigheder.

30. Högsta domstolen (øverste domstol) har fremhævet yderligere proceduremæssige aspekter ved den nationale lovgivning. Den har oplyst, at en sagsøgt kan vælge at tiltræde sagsøgerens erstatningspåstand, men at den pågældende ikke har pligt til at angive grundene hertil eller til at basere dette på et af sagsøgeren fremsat anbringende. Tiltrædelsen af påstanden behøver således ikke være forbundet med de anbringender, som er fremsat til støtte for sagsøgerens påstand. Formålet med en sådan tiltrædelse er i praksis, at sagen bortfalder, uden at der er behov for at fortsætte undersøgelsen af sagen. Retsinstansen skal acceptere tiltrædelsen uden en egentlig bedømmelse af de faktiske omstændigheder eller den retlige problemstilling. Af en sådan dom kan der altså ikke med sikkerhed drages nogen slutning om, hvorvidt sagsøgerens påstande om sagens faktiske omstændigheder er rigtige.

4 – Den svenske regering, Diskrimineringsombudsmannen og Braathens har anført, at erstatningen består af to dele i overensstemmelse med praksis fra Högsta Domstolen (øverste domstol), nemlig godtgørelseserstatning og et tillæg med henblik på forebyggelse. Godtgørelseserstatningen skal fastsættes til det beløb, som fastslås at være nødvendig for, at der gives oprejsning for forskelsbehandlingen. Der er ikke noget loft for dette beløb. Tillægget med henblik på forebyggelse er i princippet på størrelse med godtgørelseserstatningen, således at det fører til en fordobling heraf.

31. Högsta domstolen (øverste domstol) har anført, at det anerkendelsessøgsmål, som er omhandlet i retsplejelovens kapitel 13, § 2, har til formål at efterprøve, om der består et retsforhold mellem parterne. Søgsmålet er imidlertid fakultativt. Retten kan undersøge, om der er usikkerhed med hensyn til dette retsforhold, og om retsforholdet påfører sagsøgeren en skade, bl.a. ved at gøre det vanskeligere for den pågældende at planlægge sin økonomiske virksomhed. En undersøgelse af søgsmålet skal således være hensigtsmæssig, henset til de faktiske omstændigheder, og retten skal foretage en afvejning mellem på den ene side sagsøgerens interesse i at føre sagen, og på den anden side de ulemper, som anerkendelsessøgsmålet kan medføre for sagsøgte, herunder navnlig på grund af sandsynligheden for yderligere retssager.

32. Den forelæggende ret har forklaret, at retten i første og anden instans i hovedsagen har afsagt dom, hvorved de på grundlag af Braathens' tiltrædelse dømte selskabet til at betale den krævede erstatning, mens spørgsmålet om, hvorvidt den påberåbte forskelsbehandling havde fundet sted, ifølge disse retter ikke kunne undersøges idet der herved var tale om en anerkendelsespåstand.

33. Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt dette resultat er i overensstemmelse med kravene i artikel 15 i direktiv 2000/43 med hensyn til sanktionerne for forskelsbehandling, sammenholdt med medlemsstaternes forpligtelse til at sikre enhver ret til adgang til effektive retsmidler ved domstolene og rettergang, når de rettigheder og friheder, som Unionen sikrer, er blevet krænket, jf. chartrets artikel 47. Efter den forelæggende rets opfattelse bør det klarlægges, om retten – på grundlag af en parts påstand om at være blevet udsat for forskelsbehandling – skal kunne undersøge, hvorvidt forskelsbehandlingen har fundet sted, og om besvarelsen afhænger af, hvorvidt den, der påstås at have udøvet forskelsbehandlingen, har eller ikke har tiltrådt dette.

34. På denne baggrund har Högsta domstolen (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og at stille Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal en medlemsstat i en sag om overtrædelse af et forbud, som foreskrives i [direktiv 2000/43], hvor den skadelidte kræver erstatning for forskelsbehandling, altid – hvis skadelidte har nedlagt påstand herom – efterprøve, om der er sket forskelsbehandling – og i givet fald fastslå, at det er tilfældet – uanset om den, som beskyldes for at have udøvet forskelsbehandlingen, har eller ikke har tiltrådt, at der er sket forskelsbehandling, for at kravet i artikel 15 om, at der skal findes sanktioner, der er effektive, står i rimeligt forhold til overtrædelsen og har afskrækkende virkning, skal anses for opfyldt?«

35. Der er blevet indgivet skriftlige indlæg af Diskrimineringsombudsmannen, Braathens, den svenske regering, den finske regering og Europa-Kommissionen. Med undtagelse af den finske regering afgav disse parter og øvrige berørte mundtlige indlæg i det retsmøde, som blev afholdt den 11. februar 2020.

IV. Bedømmelse

A. Indledende bemærkninger

36. Diskrimineringsombudsmannen har anlagt søgsmål på vegne af passageren med påstand om, at Braathens tilpligtes at betale passageren erstatning for forskelsbehandling. Et væsentligt aspekt ved søgsmålet er, at der ikke blot er nedlagt påstand om, at der skal betales et pengebeløb, men ligeledes, at Braathens erkender, at beløbet udbetales *på grund af* forskelsbehandling, eller, subsidiært, at det fastslås, at passagerens ret til ligebehandling er blevet tilsidesat.

37. Braathens har imidlertid benægtet have udøvet forskelsbehandling. Braathens erklærede sig rede til at betale og udbetalte således den krævede erstatning, men alene for at demonstrere »sin gode vilje« og undgå en eventuel lang og dyr retssag, hvor selskabet ville skulle forsvare sig mod beskyldninger om forskelsbehandling.

38. Trods det, at Braathens afviste at erkende, at der var sket forskelsbehandling, tog retterne i første og anden instans i overensstemmelse med de nationale procedureregler til efterretning, at selskabet tiltrådte påstanden fra Diskrimineringsombudsmannen – hvis søgsmål antages alene at omfatte påstanden om erstatning – og afsluttede sagen, og dette selv om Diskrimineringsombudsmannen ligeledes havde nedlagt påstand om, at det blev fastslået, at der var sket forskelsbehandling. De nævnte retter fastslog således, at der skulle udbetales erstatning, men forkastede Diskrimineringsombudsmannens påstand om, at det skulle fastslås, at passagerens ret til ligebehandling var blevet overtrådt.

39. Det fremgår af de indlæg, der er afgivet for Domstolen, at et anerkendelsessøgsmål med en sådan påstand er fakultativt [5], og at det ikke er »sædvanligt« i sager om tvister om forskelsbehandling [6]. I denne type af tvister, hvor erstatningen for forskelsbehandling i princippet kan afgøres umiddelbart, anses anerkendelsessøgsmålet, som ofte indebærer en toleddet procedure, hvor det først afgøres, om der er sket forskelsbehandling, og erstatningsbeløbet dernæst fastsættes, efter sin art for at være uhensigtsmæssigt [7], hvorfor det afvises. Et anerkendelsessøgsmål anses alene for hensigtsmæssigt, hvis f.eks. omfanget af den økonomiske eller ikke-økonomiske skade ikke kan bestemmes på tidspunktet for anlæggelsen af søgsmålet, og søgsmålet ikke kan udsættes som følge af forældelsesfristen [8].

40. Ifølge svensk lovgivning, sådan som retten i første og i anden instans fortolkede den i hovedsagen, kan en person, der mener at være offer for forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse som omhandlet i artikel 2 i direktiv 2000/43, altså i praksis ikke, ud over at opnå erstatning, ved retsinstanserne få efterprøvet, om selve forskelsbehandlingen har fundet sted, når den, der påstås at have udøvet forskelsbehandlingen, accepterer at betale den krævede erstatning, men samtidig afviser at have udøvet forskelsbehandling. Det afgørende spørgsmål i hovedsagen er, hvorvidt en proceduremæssig mekanisme, hvorved sagen anses for at bortfalde i tilfælde af tiltrædelse, kan anses for at opfylde kravene i direktiv 2000/43.

5 – Jf. punkt 31 i dette forslag til afgørelse.

6 – Diskrimineringsombudsmannen har i sit skriftlige indlæg anført, at denne nedlagde sine påstande vel vidende, at de normalt ville blive afvist i henhold til de nationale procedureregler. Det fremgår ligeledes af de drøftelser, som fandt sted i retsmødet for Domstolen, at muligheden for at opnå en anerkendelsesdom i forbindelse med et søgsmål om erstatning for forskelsbehandling, så vidt parterne i hovedsagen og den svenske regering ved, aldrig har været genstand for en afgørelse ved Högsta domstolen (øverste domstol).

7 – Jf. punkt 31 i dette forslag til afgørelse.

8 – Diskrimineringsombudsmannen har givet to eksempler på sager, hvor en sagsøger, som mente at være blevet påført en ikke-økonomisk skade, forgæves forsøgte at opnå en anerkendelsesdom eller at få sit søgsmål realitetsbehandlet. I den *første sag* havde sagsøgeren nedlagt påstand om, at statens ansvar uden for kontraktforhold skulle anerkendes i forbindelse med tilsidesættelse af rettigheder på området for beskyttelse af personoplysninger, således som denne er sikret ved EU-retten. Den pågældende ret fastslog, at et *anerkendelsessøgsmål ikke var hensigtsmæssigt*, eftersom der var tale om en *ikke-økonomisk skade*, og den opfordrede sagsøgeren til at anlægge et fuldbyrdelsessøgsmål med påstand om erstatning for skaden (afgørelse fra Svea hovrätt (appeldomstolen for Svealand, Stockholm) af 10.1.2008 i sag Ö 9152-07, J.S. mod staten genom Justitiekanslern). Den *anden sag* var en sag om sexchikane mellem en studerende og en underviser på et offentligt universitet. Efter først at have anfægtet *fuldbyrdelsessøgsmålet* med påstand om erstatning valgte staten at tiltræde – om end udelukkende på et abstrakt plan – den påstand, som Diskrimineringsombudsmannens havde nedlagt på vegne af den studerende, idet staten anmodede om, at retten udtrykkeligt nævnte, at staten ikke anerkendte den hævdede chikane. Selv om Diskrimineringsombudsmannen havde anført, at den studerendes primære interesse ikke var økonomisk, kunne myndigheden *ikke få retten til at undersøge sagens realitet*, dvs. om den studerende havde været offer for chikane. Det blev afvist at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål, og det blev afsagt dom i første instans, uden at den studerende, som blev anset for at have vundet sagen, kunne iværksætte appel (dom afsagt af Stockholms tingsrätt (byretten i Stockholm) den 5.10.2017, Diskrimineringsombudsmannen mot staten genom Justitiekanslern (T 16908–15)).

41. Det skal fremhæves, at Diskrimineringsombudsmannens appel ved den foreliggende ret udelukkende vedrører den situation, hvor den person, der mener at være offer for forskelsbehandling, får erstatning fra sagsøgte, *uden* at sagsøgte *anerkender* at have udøvet forskelsbehandling. Appellen vedrører ikke det tilfælde, hvor sagsøgte anerkender at have udøvet forskelsbehandling. I disse tilfælde mener Diskrimineringsombudsmannen, at hvis sagsøgeren har fået medhold i samtlige sine påstande, er de nationale retsinstanser ikke længere forpligtede til at undersøge, om forskelsbehandling har fundet sted, og det vil ikke være hensigtsmæssigt at stille Domstolen spørgsmål herom.

42. Henset til omstændighederne i tvisten i hovedsagen skal det præjudicielle spørgsmål efter min opfattelse udelukkende undersøges med hensyn til det tilfælde, at den, der hævdes at have udøvet forskelsbehandling, nægter sig skyldig heri.

43. Med henblik på at vurdere medlemsstaternes råderum på det proceduremæssige plan med henblik på gennemførelsen af direktiv 2000/43 må de krav, der kan udledes af direktivet, undersøges.

B. Kravene i direktiv 2000/43

44. Således som det fremgår af præamblen til direktiv 2000/43, tilsigter direktivet at beskytte fysiske personer mod forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse for på denne måde at sikre, at grundlæggende menneskerettighed overholdes. Af direktiv 2000/43 fremgår det således nærmere bestemt, at direktivet dækker det generelle princip om forbud mod forskelsbehandling, som nu er fastsat i chartrets artikel 21[9]. Således som det følger af 12. betragtning til og artikel 3 i direktivet, omfatter denne ret en meget lang række områder i samfundet. I denne forbindelse spiller direktivets artikel 7 og 15 om retsmidler og sanktioner en vigtig rolle i bestræbelserne på at sikre overholdelsen af retten til ligebehandling, idet medlemsstaterne pålægges at fastsætte regler for den fornødne retsbeskyttelse[10] til ofre for forskelsbehandling.

45. Artikel 7 i direktiv 2000/43 pålægger medlemsstaterne at fastsætte regler, der sikrer, at enhver, der mener sig krænket, fordi princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, kan indgive klage til retslige eller administrative instanser, således at den pågældende kan få håndhævet de i direktivet tillagte rettigheder.

46. I henhold til direktivets artikel 15 skal medlemsstaterne fastsætte sanktioner, som er effektive, står i rimeligt forhold til overtrædelsen og har en afskrækkende virkning, samt kan medføre, at der ydes ofret skadeserstatning.

47. Således som det følger af den principielle dom i sagen von Colson og Kamann[11], som vedrørte fortolkningen af direktiv 76/207/EØF[12] om forbud mod forskelsbehandling af mænd og kvinder, er disse to bestemmelser forbundne. I dommen blev direktivets artikel 6 om retten for personer, der er ofre for forskelsbehandling, til at gøre deres rettigheder gældende, nærmere bestemt fortolket, og ordlyden ligner den, som er anvendt i artikel 7 i direktiv 2000/43.

48. I den nævnte dom fastslog Domstolen, at medlemsstaterne i medfør af artikel 6 i direktiv 76/207 har pligt til i deres nationale retsorden at gennemføre de nødvendige nationale bestemmelser for, at enhver, der mener sig krænket som følge af forskelsbehandling, kan gøre sine rettigheder gældende for retslige instanser, idet den præciserede, at disse foranstaltninger skal være tilstrækkeligt *effektive* til

9 – Jf. analogt vedrørende Rådets direktiv 2000/78/EF af 27.11.2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EFT 2000, L 303, s. 16) dom af 23.4.2020, Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI (C-507/18, EU:C:2020:289, præmis 38).

10 – Jf. 19. betragtning til direktiv 2000/43.

11 – Dom af 10.4.1984 (14/83, EU:C:1984:153).

12 – Rådets direktiv af 9.2.1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT 1976, L 39, s. 40).

at opfylde direktivets formål og *rent faktisk* skal kunne påberåbes af de pågældende personer for de nationale domstole. Domstolen anførte, at sådanne foranstaltninger f.eks. kan omfatte bestemmelser, som sikrer en passende økonomisk godtgørelse, der efter omstændighederne kan forstærkes gennem en bødeordning [13].

49. Domstolen tilføjede, at sanktionen endvidere skal have en *reelt afskrækkende virkning* [14] over for den, der er skyldig i forskelsbehandling.

50. EU-lovgiver tog hensyn til denne dom og den retspraksis, der fulgte den, i de direktiver, som efterfølgende blev vedtaget på området for ligebehandling [15] herunder direktiv 2000/43.

51. EU-lovgiver vedtog således af klarhedshensyn ikke blot én, men to forskellige bestemmelser, i det foreliggende tilfælde artikel 7 og 15 i direktiv 2000/43. Bestemmelserne vedrører henholdsvis »klageadgang« ved retslige og/eller administrative instanser og »sanktioner« [16].

52. Domstolen har i sin praksis defineret begreberne nærmere. Jeg vil nævne, at såvel begreberne virkningsfulde som effektive er blevet anvendt til at definere såvel klageadgangen [17] som sanktionerne [18].

53. Hvad angår klageadgang henviser Domstolen generelt til retten til effektiv retsbeskyttelse [19].

54. Domstolen har allerede fortolket en bestemmelse med samme ordlyd som artikel 7 i direktiv 2000/43, nemlig artikel 9 i direktiv 2000/78 [20]. Domstolen fastslog, at denne artikel 9 foreskriver en ret til effektive retsmidler på samme måde som chartrets artikel 47, stk. 1 [21]. I henhold til sidstnævnte bestemmelse skal enhver, hvis rettigheder og friheder som sikret af EU-retten er blevet krænket, have adgang til effektive retsmidler for en domstol.

55. Det skal fremhæves, at selv om der er tale om en grundlæggende rettighed, der er fastsat i den primære ret, som enhver kan påberåbe sig, har EU-lovgiver fundet det nødvendigt at bekræfte den igen i direktiv 2000/43 såvel som i andre direktiver om ligebehandling og ved at foreskrive, at den skal håndhæves ved retsinstanserne. Sidstnævnte gentages med hensyn til den adgang til domstolsprøvelse, som medlemsstaterne skal tilvejebringe i henhold til artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU med henblik på at sikre en effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten.

13 – Dom af 10.4.1984, von Colson og Kamann (14/83, EU:C:1984:153, præmis 18).

14 – Dom af 10.4.1984, von Colson og Kamann (14/83, EU:C:1984:153, præmis 23).

15 – Jf. direktiv 2000/78, Rådets direktiv 2004/113/EF af 13.12.2004 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med adgang til og levering af varer og tjenesteydelser (EUT 2004, L 373, s. 37), Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/54/EF af 5.7.2006 om gennemførelse af princippet om lige muligheder for og ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med beskæftigelse og erhverv (EUT 2006, L 204, s. 23) og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2010/41/EU af 7.7.2010 om anvendelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder i selvstændige erhverv og om ophævelse af Rådets direktiv 86/613/EØF (EUT 2010, L 180, s. 1).

16 – Disse bestemmelser er indeholdt i henholdsvis artikel 9 og 17 i direktiv 2000/78, artikel 8 og 14 i direktiv 2004/113, artikel 17, 18 og 25 i direktiv 2006/54 samt artikel 9 og 10 i direktiv 2010/41. Der er visse forskelle i den anvendte ordlyd direktiverne imellem, men disse er ikke af betydning i forbindelse med nærværende bedømmelse.

17 – Jf. dom af 8.11.1990, Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383, præmis 23), af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 22 og 24), af 22.4.1997, Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208, præmis 39), af 10.7.2008, Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, præmis 37), af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 63), og af 17.12.2015, Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, præmis 31).

18 – Jf. dom af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 22), af 22.4.1997, Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208, præmis 25), af 10.7.2008, Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, præmis 38), og af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 73).

19 – Jf. vedrørende direktiv 2000/43 dom af 10.7.2008, Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, præmis 37).

20 – Dom af 8.5.2019, Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375).

21 – Jf. i denne retning dom af 8.5.2019, Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375, præmis 61).

56. Domstolen fastslog således i Leitner-dommen [22], at overholdelsen af ligebehandlingsprincippet for så vidt angår personer, der har været genstand for forskelsbehandling – i det pågældende tilfælde på grund af alder – kræver, »at en effektiv domstolsbeskyttelse af deres ret til ligebehandling *sikres*« [23].

57. Det følger heraf, at enhver, der mener at være offer for forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse, i henhold til artikel 7 i direktiv 2000/43 skal have mulighed for at klage til en retsinstans for at gøre sin ret til ligebehandling gældende med henblik på, at retsinstansen undersøger, om forskelsbehandling har fundet sted, og håndhæver rettigheden [24].

58. Lovgiver har yderligere styrket retssikkerheden for enhver, der mener at have været offer for forskelsbehandling, ved at gøre bevisbyrden lettere for denne. Artikel 8 i direktiv 2000/43 foreskriver således, at når en person, der anser sig for at være offer for forskelsbehandling, godtgør faktiske omstændigheder, som giver anledning til at formode, at der er udøvet forskelsbehandling, påhviler det sagsøgte at bevise, at princippet om ligebehandling ikke er blevet tilsidesat.

59. For så vidt angår de sanktioner, som er fastsat i artikel 15 i direktiv 2000/43, har Domstolen i relation til tilsvarende bestemmelser fremhævet, at medlemsstaterne for det første skal sikre sig, at offeret kan opnå *fuld erstatning* [25] for det lidte tab. Derfor kan der ikke fastsættes et loft over erstatningsbeløbet [26].

60. Sanktionerne skal for det andet reelt have en *afskrækkende* [27] virkning. Sanktionerne må således ikke være af ren symbolsk karakter [28], og de skal tilpasses overtrædelsernes grovhed [29], samtidig med at det generelle proportionalitetsprincip overholdes [30]. Det antages, at foranstaltninger med offentliggørelse kan have en afskrækkende virkning [31]. Sanktionerne kan ligeledes have en straffende funktion [32].

61. Det skal fremhæves, at selv om retsbeskyttelsen og sanktionerne skal være såvel virkningsfulde som effektive, kan medlemsstaterne imidlertid frit vælge de foranstaltninger, de finder egnede, forudsat at disse kan føre til virkeliggørelsen af de med EU-retten tilsigtede mål [33].

62. I den foreliggende sag er det netop omfanget af denne valgfrihed, som er i spil med hensyn til de forpligtelser, EU-lovgiver har pålagt i direktiv 2000/43.

22 – Dom af 8.5.2019 (C-396/17, EU:C:2019:375, præmis 62).

23 – Min fremhævelse.

24 – Retten til klageadgang med henblik på at gøre retten til ligebehandling gældende er indeholdt i forslaget til Rådets direktiv om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse (KOM(1999) 566 endelig udg.). Det er i overensstemmelse med fast retspraksis om retten til adgang til effektive retsmidler, jf. senest dom af 26.3.2020, Fornyet prøvelse Simpson og HG mod Rådet og Kommissionen (C-542/18 RX-II og C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, præmis 55).

25 – Jf. dom af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 26, 31 og 34), og af 17.12.2015, Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, præmis 33 og 37).

26 – Jf. i denne retning dom af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 30 og 32).

27 – Jf. dom af 8.11.1990, Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383, præmis 23), af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 24), af 22.4.1997, Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208, præmis 40), af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 63), og af 17.12.2015, Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831 præmis 31). Jeg gør opmærksom på, at den dobbelte funktion, sanktionen har, afspejles i to indbyrdes forskellige bestemmelser i direktiv 2006/54, nemlig artikel 18 og 25, der henholdsvis har overskriften »Erstatning eller godtgørelse« og »Sanktioner«. Ordet »sanktion« er således fra da af alene forbeholdt foranstaltninger med en afskrækkende funktion.

28 – Jf. dom af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 64).

29 – Jf. dom af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 63).

30 – Jf. dom af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 63).

31 – Jf. dom af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 68).

32 – Jf. dom af 17.12.2015, Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, præmis 40).

33 – Jf. dom af 8.11.1990, Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383, præmis 26), af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 23), af 10.7.2008, Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, præmis 37), af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 61), og af 17.12.2015, Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, præmis 30).

63. Det fremgår af den forelæggende rets forklaringer, at en sanktionsordning som den i hovedsagen omhandlede tilsigter dels at yde offeret erstatning for den påførte skade, dels at sanktionere den, der er skyldig i forskelsbehandling, ved at afskrække den pågældende fra at udøve forskelsbehandling igen. Endvidere er et retsmiddel i form af adgangen til at anlægge fuldbyrdelsessøgsmål foreskrevet med henblik på at kunne pålægge disse sanktioner.

64. Braathens, den svenske regering og Kommissionen har på dette grundlag anført, at en sådan ordning med sanktioner og retsmidler, der omfatter den proceduremæssige mekanisme med retssagens bortfald, som den sagsøgtes tiltrædelse af påstandene indebærer, opfylder kravene i direktiv 2000/43.

65. I lighed med Diskrimineringsombudsmannen er jeg i modsætning til Braathens, den svenske regering og Kommissionen af den opfattelse, at dette ikke er tilfældet.

C. De konsekvenser, som kan udledes af direktiv 2000/43 vedrørende procesautonomi

66. Jeg minder om, at det følger af fast retspraksis, at det i henhold til princippet om procesautonomi, når der ikke findes EU-retlige bestemmelser til at sikre retsbeskyttelsen af borgernes rettigheder i henhold til EU-retten, tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at udpege de kompetente domstole og fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af disse rettigheder [34].

67. Denne frihed, som medlemsstaterne har, er underlagt ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet, dvs. for det første en forpligtelse til at sikre, at disse procedureregler ikke er mindre favorable end dem, der vedrører lignende søgsmål i national ret, og for det andet en forpligtelse til at sikre, at disse regler ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU's retsorden.

68. Domstolen har med tiden i flere sager haft lejlighed til at anvende en anden test – testen vedrørende effektiv retsbeskyttelse – som nu er sikret i chartrets artikel 47 [35]. Testen består i en undersøgelse af, om den pågældende nationale lovgivning sikrer effektiv retsbeskyttelse ved at give den berørte mulighed for ved en retsinstans at gøre de rettigheder gældende, som den pågældende er tillagt i henhold til EU-retten. Denne test anses for at være strengere. Begrænsninger er således kun tilladt i henhold til chartrets artikel 52, stk. 1, hvis de er fastlagt i lovgivningen og respekterer både det væsentligste indhold i de rettigheder og friheder, der anerkendes ved chartret, og proportionalitetsprincippet.

69. Normalt anvendes den ene og/eller den anden test alt efter, om de undersøgte regler angår retten til effektiv retsbeskyttelse i chartrets artikel 47's forstand [36].

70. For så vidt som den foreliggende sag vedrører regler om afledte rettigheder vedrørende sanktioner og retsmidler, der tilsigter at sikre effektiv retsbeskyttelse, er det testen vedrørende effektiv retsbeskyttelse, som efter min opfattelse skal anvendes.

34 – Jf. bl.a. dom af 16.12.1976, Rewe-Zentralfinanz og Rewe-Zentral (33/76, EU:C:1976:188), og af 13.3.2007, Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163, herefter »Unibet-dommen«, præmis 39).

35 – Jf. bl.a. dom af 15.9.2016, Star Storage m.fl. (C-439/14 og C-488/14, EU:C:2016:688), og af 8.11.2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK (C-243/15, EU:C:2016:838).

36 – Jf. som illustration *for det første* vedrørende alene anvendelsen af testen om procesautonomi dom af 27.2.2003, Santex (C-327/00, EU:C:2003:109), og af 6.10.2015, Târşia (C-69/14, EU:C:2015:662), og *for det andet* vedrørende alene anvendelsen af testen om effektiv retsbeskyttelse dom af 15.9.2016, Star Storage m.fl. (C-439/14 og C-488/14, EU:C:2016:688), og af 8.11.2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK (C-243/15, EU:C:2016:838), og, *for det tredje*, om anvendelsen af begge test dom af 18.3.2010, Alassini m.fl. (C-317/08 – C-320/08, EU:C:2010:146).

71. Jeg er dog af den opfattelse, at de to test ikke skal sættes op imod hinanden i et sådant tilfælde, eftersom begrebet »effektivitet« i forbindelse med princippet om procesautonomi knytter sig til begrebet »effektiv retsbeskyttelse«.

72. Medlemsstaterne kan således frit vedtage de procedureregler, de finder hensigtsmæssige, forudsat at de opfylder de krav, som kan udledes af direktiv 2000/43.

73. Jeg nævner i denne forbindelse, at artikel 7, 8 og 15 i direktiv 2000/43, sammenholdt med chartrets artikel 47, indeholder eksplicitte eller implicitte forskrifter for så vidt angår de regler, der skal fastsættes.

74. I henhold til dette direktivs artikel 7 og 15 er medlemsstaterne for det første forpligtede til at foreskrive retsmidler, erstatningsforanstaltninger og sanktionsforanstaltninger til at sikre effektiv retsbeskyttelse. For det andet foreskriver direktivets artikel 8 udtrykkeligt en procedureregel om bevisbyrden.

75. I det følgende undersøges de praktiske konsekvenser, der kan udledes heraf med hensyn til de foranstaltninger, som medlemsstaterne træffer i henhold til direktivet vedrørende sanktioner (første afsnit), retsmidler (andet afsnit) og mere generelt med hensyn til beføjelsen til at fastsætte mekanismer, der tilsigter at lette bilæggelse af tvister, og som er baseret på dispositionsmaksimen (tredje afsnit).

1. Medlemsstaternes »frihed« til at fastsætte sanktionsforanstaltninger

76. Det følger af fast retspraksis, hvortil der er henvist i fodnote 33 i dette forslag til afgørelse, at medlemsstaterne har et stort råderum til at vælge de sanktioner, de finder hensigtsmæssige. Hvad angår direktiv 2000/43 har Domstolen i Feryn-dommen [37] fastslået, at det ikke foreskriver nogen bestemt sanktion, men overlader det til medlemsstaterne frit at træffe deres valg blandt de forskellige løsninger, der kan virkeliggøre formålet med direktivet.

77. I den nævnte dom, som vedrørte forskelsbehandling i forbindelse med udvælgelsen af kandidater til ansættelse, præciserede Domstolen i præmis 39, at sanktionerne kan bestå i, at den kompetente retslige eller administrative myndighed fastslår, at der foreligger forskelsbehandling, og træffer beslutning om offentliggørelse i passende omfang, i et påbud til arbejdsgiveren om at ophøre med den konstaterede diskriminerende praksis, og at der træffes bestemmelse om tvangsbøde, eller i, at det organ, der har indledt proceduren, ydes skadeserstatning [38].

78. Det følger heraf, at en medlemsstat bl.a. kan foreskrive skadeserstatning som sanktion, og at det at fastslå, at der er tale om forskelsbehandling, blot er en af de øvrige sanktionsmuligheder, den kan fastsætte.

79. Det følger imidlertid af dommen, at den pålagte sanktion er snævert forbundet med, at der er sket forskelsbehandling [39]. Dommen kan ikke fortolkes således, at erstatning udgør en effektiv sanktion som omhandlet i artikel 15 i direktiv 2000/43, når en overtrædelse af retten til ligebehandling ikke er blevet anerkendt af den formodede overtræder eller ikke er blevet fastslået af en administrativ eller retslig myndighed.

37 – Dom af 10.7.2008 (C-54/07, EU:C:2008:397, præmis 37).

38 – Dom af 10.7.2008, Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397).

39 – Den snævre forbindelse mellem rettigheden og erstatningsforanstaltningen fremhæves i W. van Gervens artikel »Of rights, remedies and procedures«, CMLRev, 2000, bind 37, s. 525: »The close link between right and remedy lies in the fact that a right must necessarily give rise to a remedy which allows the right to be enforced through the judicial process.«

80. Efter min opfattelse skader det både sanktionens erstatningsmæssige funktion og afskrækkende funktion, når der ikke er nogen forbindelse mellem udbetalingen af erstatning og en overtrædelse af retten til ligebehandling, som er anerkendt eller fastslået.

a) Sanktionens erstatningsmæssige funktion

81. I Marshall-dommen fastslog Domstolen, at økonomisk erstatning kan udgøre en foranstaltning til genoprettelse af ligebehandling, i det pågældende tilfælde af mænd og kvinder, idet den fremhævede, at denne erstatning skal være passende i forhold til den påførte skade [40].

82. Men hvordan kan der være tale om erstatning *af* en påført skade, hvis skaden ikke er blevet anerkendt eller fastslået?

83. Dette spørgsmål er særligt relevant, når skaden er ikke-økonomisk som i det foreliggende tilfælde. Udbetaling af et beløb synes generelt ikke i sig selv at være tilstrækkeligt til at erstatte den påførte skade. Således som Diskrimineringsombudsmannen har gjort gældende, er den primære interesse for passageren i hovedsagen og for størstedelen af de ofre for forskelsbehandling, som myndigheden repræsenterer, ikke økonomisk.

84. Selv om den sagsøgte udbetaler det krævede beløb, samtidig med, at denne afviser at tiltræde, at der er sket forskelsbehandling, modtager offeret ganske vist en pengesum, men eftersom denne sum ikke er knyttet til den påførte skade, er den ikke forbundet med, hvad offeret har oplevet. Hvis retsinstansen, imod sagsøgerens vilje, i sin afgørelse angiver, at forskelsbehandlingen ikke er blevet anerkendt [41], og hvis den ikke selv tager stilling til, hvorvidt den hævdede forskelsbehandling har fundet sted, er forskelsbehandlingen ikke-eksisterende i retlig henseende.

85. Den omstændighed, at der er behov for at fastslå en forbindelse mellem sanktionsforanstaltningen, som i det foreliggende tilfælde er betaling af erstatning, og det forhold, at der er sket forskelsbehandling, bekræftes i Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis (herefter »Menneskerettighedsdomstolen«).

86. Jeg minder om, at det af chartrets artikel 52, stk. 3, fremgår, at i det omfang chartret indeholder rettigheder svarende til dem, der er sikret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, som er undertegnet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«), har de samme betydning og omfang som i konventionen.

87. Retten til effektiv retsbeskyttelse, som er foreskrevet i chartrets artikel 47, afspejler de rettigheder, som er indeholdt i EMRK's artikel 6 og 13, om henholdsvis ret til en retfærdig rettergang og adgang til effektive retsmidler [42]. Endvidere er retten til ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse, som direktiv 2000/43 tilsigter at beskytte, og som er foreskrevet i chartrets artikel 21, ligeledes gengivet i EMRK's artikel 14 [43]. Derfor er det relevant at henvise til Menneskerettighedsdomstolens praksis på dette område.

40 – Jf. i denne retning dom af 2.8.1993, Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, præmis 30 og 34).

41 – Dommen i første instans i det forelæggende tilfælde indeholder en sådan angivelse.

42 – Jf. forklaringerne til chartret om grundlæggende rettigheder (EUT 2007, C 303, s. 17) med hensyn til chartrets artikel 47.

43 – Jf. forklaringerne til chartret om grundlæggende rettigheder (EUT 2007, C 303, s. 17) med hensyn til chartrets artikel 21.

88. Menneskerettighedsdomstolen har fastslået, at en person, der mener sig »krænket« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i EMRK's artikel 34 [44], på grund af forskelsbehandling, og som kræver godtgørelse herfor i form af erstatning, først mister status som krænket, når to betingelser er opfyldt. Ud over, at den pågældende skal have den krævede erstatning, skal de nationale myndigheder anerkende den hævdede tilsidesættelse af EMRK [45].

89. Efter min opfattelse er denne retspraksis relevant med hensyn til ofre for forskelsbehandling som omhandlet i direktiv 2000/43. Begrebet »person, der mener sig krænket« i direktivets forstand, svarer til begrebet »person, der hævder at være blevet krænket« i EMRK's forstand [46].

90. Hvis denne praksis fra Menneskerettighedsdomstolen anvendes på en sag som den i hovedsagen foreliggende, vil dette betyde, at offeret for at opnå effektiv erstatning for den påførte skade skal kunne få fastslået ved en retsinstans, at den pågældende har været offer for forskelsbehandling. I denne retspraksis understreges den væsentlige betydning af, at det fastslås, at der er en forbindelse mellem den erstatning, som udbetales til den person, der mener sig krænket, fordi princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, og tilsidesættelsen af personens ret til ligebehandling.

91. Den svenske regerings og Braathens opfattelse, hvorefter Menneskerettighedsdomstolens praksis ikke er relevant i en sag mellem to private parter – i det foreliggende tilfælde et privat selskab og en privatperson – fordi denne praksis kun vedrører forholdet mellem staten og en privatperson, kan ikke tiltrædes.

92. For det første finder den lære, der kan udledes af Menneskerettighedsdomstolens praksis vedrørende forbud mod tilsidesættelse af grundlæggende rettigheder, ligeledes anvendelse på forholdet mellem to private parter som følge af det princip om »positive forpligtelser«, som EMRK pålægger de kontraherende parter, navnlig den positive forpligtelse til at sikre, at en privat part ikke udsættes for forskelsbehandling fra en anden privat part i forbindelse med udøvelsen af de rettigheder, som er fastsat i konventionen [47]. For det andet kan de i EMRK fastsatte begrænsninger for anvendelsesområdet for de af konventionen omfattede rettigheder [48] under alle omstændigheder ikke finde anvendelse på de tilsvarende rettigheder i chartret, for så vidt som disse ikke foreskriver en sådan begrænsning. I øvrigt har Domstolen fortolket chartrets artikel 21 og 47 i adskillige sager mellem private parter [49].

93. Det følger heraf, at en sagsøger såsom passageren i hovedsagen i sager om forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse skal kunne få prøvet og fastslået, at den erstatning, som kræves betalt af et privat selskab som det i hovedsagen omhandlede luftfartsselskab, skyldes en sådan forskelsbehandling. Selv om sidstnævnte tiltræder erstatningspåstanden uden at anerkende forskelsbehandlingen, skal den sagsøgende person, der mener sig krænket, kunne anmode en retsinstans om at efterprøve, om forskelsbehandlingen har fundet sted.

44 – Ifølge EMRK's artikel 34 kan Menneskerettighedsdomstolen modtage klager fra enhver person, der hævder at være blevet krænket af en af »de høje kontraherende parter i de rettigheder, der er anerkendt ved Konventionen eller de dertil knyttede protokoller«.

45 – Jf. bl.a. Menneskerettighedsdomstolens dom af 25.11.2004, Nardone mod Italien (CE:ECHR:2004:1125DEC003436802, § 1, i delen med overskriften »Retlige bemærkninger«) og Menneskerettighedsdomstolens dom af 7.6.2012, Centro Europa 7.S.R.L og Di Stefano mod Italien (CE:ECHR:2012:0607JUD003843309, § 81 og den deri nævnte retspraksis, samt §§ 87 og 88).

46 – Endvidere anvendes begrebet »offer« i 24. betragtning til direktiv 2000/43 og i forarbejderne til direktivet.

47 – Jf. i denne retning Menneskerettighedsdomstolens dom af 12.4.2016, R.B. mod Ungarn, (CE:ECHR:2016:0412JUD006460212, § 81).

48 – Jeg skal her nævne, at f.eks. princippet om forbud mod forskelsbehandling i EMRK's artikel 14 kun finder anvendelse sammenholdt med en af de øvrige rettigheder eller friheder, som er anerkendt ved konventionen. I henhold til chartrets artikel 52, stk. 3, andet punktum, er der endvidere intet til hinder for, at EU-retten kan foreskrive mere omfattende rettigheder.

49 – Selv om jeg foreslår Domstolen en direkte anvendelse af chartrets artikel 21 og 47, men at fortolke direktiv 2000/43 i lyset af disse artikler, skal det fremhæves, at Domstolen har fastslået, at artiklerne har horisontal direkte virkning, således at de er egnede til en sådan direkte fortolkning i en tvist mellem to private parter. Jf. dom af 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, præmis 76), og af 22.1.2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, præmis 76).

94. En forbindelse mellem erstatningen og eksistensen af en forskelsbehandling, hvad enten denne er blevet anerkendt eller konstateret, er ikke alene vigtig for, at offeret kan opnå en passende erstatning, men ligeledes for, at sanktionen kan tjene sin anden funktion, nemlig den afskrækkende funktion i henhold til artikel 15 i direktiv 2000/43.

b) Sanktionens afskrækkende funktion

95. Tilsvarende overvejelser som dem, der er anført under afsnit a) vedrørende behovet for, at der er forbindelse mellem en sanktion og den ret, der er blevet tilsidesat, enten ved anerkendelse eller konstatering af denne tilsidesættelse, gælder med henblik på at sikre, at sanktionen opfylder sin afskrækkende funktion i forhold til både den sagsøgte og de øvrige personer, der gør sig skyldig i lignende forskelsbehandling.

96. Hvordan kan udbetalingen af et beløb have en tilstrækkelig afskrækkende virkning i forhold til den sagsøgte, således at den pågældende afholder sig fra at udøve forskelsbehandling igen og ved således at forhindre nye tilfælde af forskelsbehandling udøvet af denne eller af øvrige personer, hvis den sagsøgte ikke anerkender at have udøvet forskelsbehandlingen, og retsinstansen ikke fastslår, at den er blevet udøvet?

97. Den finske regering har anført, at den, der har udøvet forskelsbehandling, bliver sig sin handling bevidst ved at betale et erstatningsbeløb med tillæg af renter og derved afskrækkes fra at udøve samme forskelsbehandling på ny. Der er imidlertid netop ikke tale om, at den pågældende er sig sin handling bevidst, når den sagsøgte som i det forelæggende tilfælde afviser at tiltræde, at der er sket forskelsbehandling, og det krævede beløb ikke har nogen mærkbar økonomisk betydning for den pågældende [50].

98. Hvis sanktionen ikke er tydeligt forbundet med forskelsbehandling, må det konstateres, at den afskrækkende virkning svækkes betydeligt. Den, der har udøvet forskelsbehandling, kan være fristet til at se bort fra den og begå den samme handling igen, eftersom den pågældende ikke er blevet straffet »for« forskelsbehandling.

99. Hvis den sagsøgte inden for rammerne et erstatningssøgsmål blot ved at betale erstatning kan undlade at anerkende at have udøvet forskelsbehandling, og forskelsbehandlingen ikke kan fastslås af en domstol, vil de ved direktiv 2000/43 fastsatte foranstaltninger i vidt omfang miste deres effektive virkning, og de vil ikke kunne anvendes til en effektiv bekæmpelse af forskelsbehandling, idet de vil kunne ignoreres.

100. I et sådant tilfælde ville sagsøgte så at sige »købe« sin udøvelse af forskelsbehandling, eftersom denne hverken ville blive anerkendt eller fastslået.

101. Omvendt vil anerkendelse og konstatering af, at der er sket en overtrædelse af den grundlæggende ret til ligebehandling, kunne motivere sagsøgte til ikke at udøve samme forskelsbehandling igen. Den afskrækkende virkning ville kunne blive endnu større, hvis overtrædelsen blev meddelt eller endda offentliggjort.

102. Derfor foreslår jeg Domstolen at fastslå, at der skal være en forbindelse mellem sanktionen og eksistensen af forskelsbehandling, enten ved at ophavsmanden til forskelsbehandlingen har anerkendt den, eller ved at en retslig eller administrativ myndighed fastslår den, med henblik på, at sanktionen fuldt ud kan tjene sin erstatningsmæssige og afskrækkende funktion i overensstemmelse med artikel 7 og 15 i direktiv 2000/43.

50 – Uden derved at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt sanktionsniveauet er passende, bemærkes, at Braathens selv har anført, at det krævede erstatningsbeløb var meget lavt.

2. »Friheden« til at fastsætte retsmidler

103. De ovenfor anførte overvejelser om, at forskelsbehandling skal anerkendes eller konstateres, er ligeledes relevante med hensyn til efterprøvelsen af, om der foreligger effektive og virkningsfulde retsmidler i overensstemmelse med artikel 7 i direktiv 2000/43. Der er således tale om to sider af samme problem, idet et indgreb i adgangen til effektive sanktioner kommer til udtryk i et indgreb i adgangen til effektive retsmidler.

104. Således som det fremgår af punkt 71 i dette forslag til afgørelse, er begrebet »effektivitet« her knyttet til begrebet »effektiv retsbeskyttelse«.

105. Selv om medlemsstaterne principielt frit kan vælge, hvilke retsmidler de vil fastsætte bestemmelse om, og hvilke procedureregler disse skal underlægges, er dette på betingelse af, at de ikke gør indgreb i den ret til effektiv retsbeskyttelse, som er fastsat i artikel 7 i direktiv 2000/43, sammenholdt med chartrets artikel 47.

106. Efter Braathens' opfattelse følger det af Unibet-dommen, at medlemsstaterne ikke er forpligtede til at fastsætte et selvstændigt retsmiddel med henblik på at få efterprøvet, om national ret er forenelig med EU-retten. Heraf udleder Braathens, at et retsmiddel såsom fuldbyrdelsessøgsmålet i svensk procesret og de hertil knyttede procedureregler – i det foreliggende tilfælde tiltrædelsesmekanismen – er forenelige med EU-retten.

107. I denne henseende vil jeg henvise til, at EU-retten ganske vist ikke har til hensigt at tilføje yderligere retsmidler til dem, som er fastsat i national ret. Det følger imidlertid af den nævnte dom, at der følger et krav om, at der er fastsat retsmidler i henhold til national ret med henblik på, selv under en verserende sag, at sikre, at borgernes rettigheder i henhold til EU-retten overholdes [51].

108. Det fremgår af de sagsakter, som er fremlagt for Domstolen, at hvis den sagsøgte tiltræder sagsøgerens erstatningspåstand, idet den pågældende samtidig nægter sig skyldig i at have udøvet forskelsbehandling, vil sagsøgeren i praksis, selv under en verserende sag, blive frataget adgangen til ved en retsinstans at få efterprøvet og eventuelt fastslået, om der er sket forskelsbehandling.

109. Det tilkommer naturligvis den forelæggende ret at efterprøve, om national ret reelt har denne virkning. Jeg vil dog gøre opmærksom på, at et anerkendelsessøgsmål med påstand om, at det fastslås, at der er sket forskelsbehandling, ifølge de forklaringer, som den forelæggende ret har givet i sin anmodningen om præjudiciel afgørelse, er fakultativt og overladt til diskretionen for den ret, som skal træffe afgørelse om søgsmålets hensigtsmæssighed, og at en person, der mener sig krænket, således ingen *ret* [52] har til at få efterprøvet og i givet fald fastslået, om forskelsbehandlingen har fundet sted.

110. Det må derfor konstateres, at en person, der mener sig krænket, i sådanne situationer ikke, i overensstemmelse med artikel 7 i direktiv 2000/43 og chartrets artikel 47, er sikret adgang til retsinstanserne for at få fastslået, om der er sket forskelsbehandling [53].

51 – Jf. i denne retning Unibet-dommen, præmis 42 og 65.

52 – Jf. i denne retning dom af 25.4.2013, Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, præmis 69), hvoraf det fremgår, at den omstændighed, at der er mulighed for at anlægge et civilretligt søgsmål i henhold til national ret, ikke i sig selv kan afhjælpe eventuelle utilstrækkeligheder for så vidt angår sanktionens effektivitet, hvis dette retsmiddel som følge af relevante nationale retsforskrifter ikke kan gennemføres i praksis.

53 – Jf. i denne retning dom af 8.5.2019, Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375, præmis 62), og punkt 56 i dette forslag til afgørelse.

111. Der er tale om en streng test. Den person, der mener sig krænket, skal have ret til adgang til en retsinstans. Adgangen til en retsinstans udgør således det væsentlige indhold i den ret til effektiv retsbeskyttelse, som er omhandlet i artikel 7 i direktiv 2000/43 og i chartrets artikel 47, således at en proceduremæssig mekanisme for sagens bortfald, som fører til, at forskelsbehandlingen hverken anerkendes eller fastslås, ikke opfylder det kriterium, som er fastsat i chartrets artikel 52, stk. 1 [54].

112. Ud over den omstændighed, at en proceduremæssig mekanisme for sagens bortfald kan indebære en hindring for den adgang til en retsinstans, som er påkrævet i henhold til artikel 7 i direktiv 2000/43 og i chartrets artikel 47, gør jeg opmærksom på, at hvis en sådan mekanisme afslutter sagen, uden at sagsøgte har anerkendt at have udøvet forskelsbehandling, kan mekanismen ligeledes hindre effektiv anvendelse af artikel 8 i direktiv 2000/43, der tilsigter at styrke retsbeskyttelsen.

113. Jeg vil minde om, at det følger af denne artikel, at når en person, der mener sig krænket, for en domstol eller en anden kompetent myndighed godtgør faktiske omstændigheder, som giver anledning til at formode, at der er sket forskelsbehandling, påhviler det den sagsøgte at bevise, at princippet om ligebehandling ikke er blevet tilsidesat.

114. Den person, der mener sig krænket, kan imidlertid ikke engang godtgøre sådanne faktiske omstændigheder for en domstol, hvis den pågældendes søgsmål afbrydes på tidspunktet for tiltrædelsen.

115. Selv om Diskrimineringsombudsmannen har vurderet, at passageren i hovedsagen, henset til det problem med forskelsbehandling, som denne har påberåbt sig, havde ret til ombudsmandens støtte, har den kompetente retsinstans ikke undersøgt, om passageren kunne godtgøre faktiske omstændigheder, der kunne give anledning til at formode, at der var sket forskelsbehandling. Retten i første og i anden instans fastslog, at sagsøgeren havde fået medhold i sit søgsmål, således at der ikke længere var noget at efterprøve. Passageren har således ikke kunnet få sin sag prøvet med hensyn til, om der var sket forskelsbehandling.

116. Det må i et sådant tilfælde konstateres, at artikel 8 i direktiv 2000/43 mister sin effektive virkning, og at den person, der mener sig krænket, afskæres fra muligheden for at få sin sag prøvet med hensyn til en af sine væsentligste påstande.

117. Braathens, den svenske regering og Kommissionen har endvidere gjort gældende, at det for at vurdere, om procedureregler som de i hovedsagen omhandlede sikrer EU-rettens effektiv virkning, er afgørende at vurdere disse regler i sammenhæng med den øvrige ordning i det pågældende nationale retssystem, og der skal navnlig tages hensyn til, om der findes andre retsmidler [55], i det foreliggende tilfælde de retsmidler, som er fastsat i strafferetten til bekæmpelse af ulovlig forskelsbehandling.

118. I denne forbindelse skal jeg gøre opmærksom på, at direktiv 2000/43 ikke vedrører straffesager [56], og at den forelæggende ret endvidere ikke har henvist til sådanne sager, men har henvist til de civilretlige retsmidler, som er beregnet til at gennemføre direktivet. Under retsmødet blev muligheden for at anlægge en straffesag ikke desto mindre drøftet som følge af et spørgsmål fra Domstolen, som var rettet til den svenske regering med henblik på skriftlig besvarelse. Den svenske regering oplyste, at ulovlig forskelsbehandling kan være genstand for straffeforfølgning. Hvis anklagemyndigheden, efter at en privat part har indgivet en klage ved politiet, ikke indleder straffeforfølgning, kan den private ifølge den svenske regering rejse privat tiltale. Diskrimineringsombudsmannen har ikke bestridt muligheden

54 – Jf. punkt 68 i dette forslag til afgørelse.

55 – De henviser i denne forbindelse til Unibet-dommen, præmis 54.

56 – Reglerne om bevisbyrde inden for strafferetten påvirkes ikke af direktiv 2000/43, således som det fremgår af artikel 8, stk. 3.

for, at der kan indledes en privat straffesag, men har fremhævet, at sandsynligheden for, at den vil blive gennemført, er lille, henset til, at anvendelsen af offentlige midler begrænser antallet af sager, der kan lede til strafforfølgning, og henset til, hvor vanskeligt det er for en privat part at fremskaffe de nødvendige beviser.

119. Uanset hvad der måtte gøre adgangen til en sådan procedure let eller vanskelig, vil jeg fremhæve, at et sådant retsmiddel ikke kan lede til en antagelse om, at en person, der mener sig krænket, herved er sikret effektiv retsbeskyttelse som omhandlet i artikel 8 i direktiv 2000/43.

120. Straffesager er således forbundet med et vist pres med hensyn til bevis, som direktiv 2000/43 netop har villet undgå for et offer for forskelsbehandling inden for rammerne af et civilt søgsmål[57]. I direktivet er bevisbyrden således udtrykkeligt vendt om *til fordel for offeret* med henblik på at hjælpe den pågældende med at få fastslået, at dennes ret til ligebehandling er blevet overtrådt.

121. Adgangen til at iværksætte en straffesag kan derfor under alle omstændigheder ikke afhjælpe manglen på civilretlige retsmidler, der opfylder de i artikel 8 i direktiv 2000/43 fastsatte krav til bevisbyrde med henblik på at fastslå, at der er tale om forskelsbehandling, når den sagsøgte kan tiltræde sagsøgerens påstand uden at anerkende at have udøvet forskelsbehandling.

3. »Friheden« til at fastsætte en mekanisme for hurtig tvistbilæggelse på grundlag af dispositionsmaksimen

122. Endelig er Braathens af den opfattelse, at en tiltrædelsesmekanisme som den, der er fastsat i den omhandlede medlemsstats retsorden, har til formål at sikre en god retspleje, idet den muliggør hurtig tvistbilæggelse i overensstemmelse med dispositionsmaksimen. Den er navnlig hensigtsmæssig i forbindelse med tvister om beløb, der kan kvalificeres som »småkrav«, og med muligheden for at indgå forlig i sagen er den medvirkende til, at retsinstanserne ikke overbelastes.

123. Hensynet til at sikre en god retspleje er et lovligt formål i henhold til EU-retten[58], men efter min opfattelse er ovenstående analyse fuldt ud forenelig med dette mål.

124. EU-retten anerkender alle de proceduremæssige værktøjer, som Braathens har nævnt. Dispositionsmaksimen – hvorefter initiativet til en sag tilkommer parterne, mens retsinstansernes beføjelse til at fremsætte anbringender af egen drift er begrænset af deres forpligtelse til at holde sig til tvistens genstand og til at træffe afgørelse på grundlag af de faktiske omstændigheder, de er blevet forelagt – er blevet anerkendt som et proceduremæssigt instrument, der er fælles for de fleste af medlemsstaterne[59]. Hvad angår tvistbilæggelse er dette for sin del nævnt i artikel 7 i direktiv 2000/43, hvoraf det fremgår, at medlemsstaterne kan foreskrive mulighed for klage til forligsinstanser. Endvidere tilskyndes der udtrykkeligt til tvistbilæggelse i ordningen for småkravsprocedurer[60].

125. Disse værktøjer er imidlertid på ingen måde til hinder for en fortolkning af direktiv 2000/43 som den, der er foreslået her.

57 – Jf. ligeledes den forelæggende rets erklæringer, nævnt i punkt 29 i dette forslag til afgørelse.

58 – Jf. dom af 18.3.2010, Alassini m.fl. (C-317/08 – C-320/08, EU:C:2010:146, præmis 64) og af 6.9.2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, præmis 57 og 58).

59 – Jf. i denne retning dom af 14.12.1995, van Schijndel og van Veen (C-430/93 og C-431/93, EU:C:1995:441, præmis 21), og af 7.6.2007, van der Weerd m.fl. (C-222/05 – C-225/05, EU:C:2007:318, præmis 35).

60 – Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 861/2007/EF af 11.7.2007 om indførelse af en europæisk småkravsprocedure (EUT 2007, L 199, s. 1). Jf. ligeledes Domstolens betragtninger i dom af 18.3.2010, Alassini m.fl. (C-317/08 – C-320/08, EU:C:2010:146, præmis 64), hvorefter nationale bestemmelser, der tilsigter en hurtigere og billigere afgørelse af tvister og en frigørelse af domstolene, forfølger lovlige formål af almen interesse.

126. Dispositionsmaksimen, som Braathens har henvist til, skal anvendes under hensyntagen til de rettigheder, som indrømmes ved direktiv 2000/43.

127. Det følger heraf, at når en person, der mener sig krænket, såsom passageren i hovedsagen, nedlægger påstand om erstatning for forskelsbehandling og om, at det anerkendes, at der er sket forskelsbehandling, kan der kun indgås forlig, hvis modparten som minimum accepterer begge påstandene.

128. Genstanden for påstanden kan ikke begrænses til udbetaling af erstatning, uden at målet med direktiv 2000/43 bringes i fare. Således som det er blevet forklaret, er retten til – ved en retsinstans – at få fastslået, at der er sket forskelsbehandling, i tilfælde, hvor dette bestrides, kernen i direktivet, sammenholdt med chartrets artikel 47, og den er knyttet til det væsentlige indhold af den rettighed, som direktivet tilsigter at beskytte. En begrænsning af denne rettighed ville således ikke opfylde en af betingelserne i chartrets artikel 52, stk. 1 [61].

129. Det følger af analysen af direktiv 2000/43, sammenholdt med chartrets artikel 47, at sagsøgeren skal kunne gøre sin ret til ligebehandling gældende ved en retsinstans og få efterprøvet og i givet fald fastslået, om der er sket forskelsbehandling.

V. Forslag til afgørelse

130. Jeg foreslår på baggrund af det ovenfor anførte, at Domstolen besvarer det præjudicielle spørgsmål, der er forelagt af Högsta domstolen (øverste domstol, Sverige), således:

»Bestemmelserne i Rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse, navnlig artikel 7, 8 og 15, sammenholdt med artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, skal fortolkes således, at i en sag om tilsidesættelse af forbuddet mod forskelsbehandling på grundlag af etnisk oprindelse, hvor den person, der mener sig krænket, kræver erstatning for forskelsbehandling, har denne person ret til – hvis den, der hævdes at have udøvet forskelsbehandlingen, accepterer at betale erstatning, men i givet fald benægter at have udøvet forskelsbehandling – ved en retsinstans at få efterprøvet og i givet fald fastslået, om forskelsbehandlingen har fundet sted. En proceduremæssig mekanisme for sagens bortfald, såsom tiltrædelse af sagsøgerens påstand, kan ikke lede til nogen anden konklusion.«

61 – Modsat situationen, hvor det væsentlige indhold i retten til effektiv retsbeskyttelse ikke er påvirket af en national procedureregel; jf. dom af 18.3.2010, Alassini m.fl. (C-317/08 – C-320/08, EU:C:2010:146, præmis 65).